

I SJØFUGLENES RIKE

Stemmen fra havgapet

Kunstner Elin Vister hadde skapt sitt økologiske idealsamfunn på et fyr ytterst i Lofoten. Så rammet miljøkatastrofen.

TEKST: EMILIE EKEBERG, SKOMVÆR
FOTO: EIVIND H. NATVIG, SKOMVÆR

Vi stikker synåler inn i sneglehus, drar ut innholdet og trekker det forsiktig av nålen med tennene før vi tygger. Det er stille rundt bordet på kjøkkenet i den gamle fyrvokterboligen på Skomvær.

For en halvtime siden satt sneglene blant tangen i fjæra. Siden har de blitt dampet over et gassbluss.

Velkommen til Skomvær fyr, et minisamfunn helt på yttersida av resten av samfunnet. Vi befinner oss på det vestligste punktet i Lofoten, den ytterste av Røst-øyene. Det er Island neste.

Fyret brakte menneskene hit, inntil det ble automatisert på 1970-tallet og fyrvokterne og deres familier reiste tilbake til fastlandet.

Nå har det igjen blitt liv på Skomvær fyr. Det bor fem mennesker her. Blant dem er kunstner Elin Vister, som ber innstendig om å få være kjønnsnøytral, altså bli omtalt som hen. Hen om det.

– Dette er mitt livsprosjekt. Å finne andre måter å eksistere på i verden, som en del av og i pakt med naturen, sier Vister.

Kontrasten til livet hen levde i Oslo er stor. Hen var DJ Sunshine, pumpet bassrytmer ut over hovedstadens nattklubber. Så flyttet hen ut til sjøfuglene og etablerte det som skulle bli et økologisk idealsamfunn, et kollektiv for kunstnerisk produksjon og økologisk overgang. Målet var i størst mulig grad å leve av og med de ressursene som finnes på den lille forblåste øya, et mikrokosmos, et perfekt kretsløp.

De har anlagt kjøkkenhage, bygd drivhus av gamle vinduer, de har tre høner og en brønn med drikkevann.

Og skulle det bli lite mat, er det nok av snegler og tang i fjæra.

Med diesel i kastene

Det varte ikke lenge. Elin Vister lever og ånder midt i en miljøkatastrofe. Du kan ikke se det; øyet ser bare den perfekte idyll. Men du kan lukte det. Vister plukker opp en neve med blekt gress og holder den opp foran nesa.



ELIN MÁR ØYEN VISTER

Alder: 39.

Sivilstatus: Ugift.

Yrke: Kunstner.

Hvor er du i livet?

– Jeg er vel på vei inn i midten av livet mitt. Jeg tror jeg nå har skjont en god del. Det å dele det med andre: dyr, mennesker og planter, vind og vær. Det er de små tingene som teller. Et frø som spirer, lyden av en kalvende isbre, å danse med nevøen min, eller stemmen til en fugl jeg aldri har hørt for.

PÅ SPARKET

Hva slags musikk hører du på?

– Jeg er jo en notorisk musikksamler og hører på alle sjangre fra det helt eksperimentelle til pop. I det siste har det blitt en del Prince for å minnes ham.

Hvilken bok har gjort sterkest inntrykk på deg?

– I fjor digga jeg Naomi Klein med boka «This Changes Everything». I år er det mye poesi, jeg leser nå Aillohäs (Nils Aslak Valkepää), jeg skal lese Audre Lorde i sommer og gleder meg til den nyeste poesiboka til Kristin Berget.

Hva er din favorittfilm?

– Den siste filmen som har gjort inntrykk på meg er en kunsthjelp av Barbara Hammer og en homo-klassiker fra 2000: «The Big Eden» av Thomas Bezucha.

Det stinker diesel.

Det er to år siden det gikk galt, da Kystverket utførte arbeid på et defekt diesellaggregat. Flere tusen liter diesel fosset ut på den lille øya. Nå har de mistet grunnvannet sitt, det er forurenset. Det er ikke lenger det perfekte kretsløp. De må frakte ferskvann i bøtter og spann med båt fra Røst. Av og til lukter det diesel av vindkastene.

– Etter ulykken forstår jeg bedre hvordan mennesker som bor i Nigerdeltaet og i Alberta i Canada, føler det, sier hen.

Det er ikke bare luktesansen som forteller om miljøkatastrofen på Skomvær. Det trente øret kan også høre det, mener Vister. Det visuelle er blitt så dominerende at vi har glemt lyttesansen. Hen vil lære folk å lytte. Å lukke øynene og puste helt ned i magen og virkelig lytte til lydene rundt dem.

Naturens lyder forandrer seg når naturen forandrer seg. Miljøkatastrofer og klimaforandringer endrer lydbildet. Akustisk økologi, kaller hen det.

Det er ikke bare diesellekkasjen man kan høre her ute. Det blir også stadig mindre lyd fra fuglefjellene. Det er mindre fisk i havet som følge av klimaendringene. Havet blir varmere. Da blir det også mindre sjøfugl.

Kallet fra Nord-Norge

Elin Vister har laget kunstprosjektet Soundscape Røst, som inkluderer en LP-plate komponert av lydopptak herfra. Hen installerer opptakere rundt omkring på Skomvær og i de omkringliggende fuglefjellene. På plata kan man høre den behagelige lyden av flo og fjæra som beveger seg gjennom tang, og den dramatiske lyden av tusenvis av fugler som sitter tett i tett på Herynken i midnattssol.

– Målet er å gi folk en nærhet til naturen, en følelsesmessig reaksjon, å komme gjennom skjoldet deres. Neste gang du hører en måke skrike, så er det ikke bare en måke. Den har en verdi.

Hen lærte å lytte til fuglene av sin bestefar. Han hadde fuglebrett



«Dette er mitt livsprosjekt. Å finne andre måter å eksistere på i verden»

ELIN VISTER

utenfor kjøkkenvinduet. De måtte sitte helt musestille under frokosten så de ikke skremte dem bort. Så hørte de på sangen deres og leste om dem i fuglebøkene.

Vister har kjøpt et blått hus på Røst for arven hen fikk etter ham. Der bor hen på vinteren når hen ikke er på Skomvær fyr.

Hen kom til Røst og Skomvær da hen reiste rundt i Nord-Norge og tok opp lyd. Kroppen ville ikke dra.

– Det var et kall. Jeg gråt hver gang jeg reiste fra Nord-Norge. Det løsnet i livet mitt da jeg bestemte meg for å flytte hit. Og jeg flyttet hit også fordi det er her framtidens



NATURLIGVIS: Hver gang Elin Vister reiste fra Nord-Norge, kom tårene. Det var ikke noe annet å gjøre enn å flytte til Skomvær fyrstasjon. Den ligger i Røstskjærgården (67 grader nord), et steinkast unna Nykan naturreservat, som er en av Nord-Europas største pelagiske sjøfuglkolonier.

kamper kommer til å stå. Om oljeboring og klimaendringer.

Det mangler en viktig stemme i debatten, som Elin Vister prøver å fylle.

– Hele oljedebatten her oppe, det er kun fiskeri eller olje. Det handler bare om økonomiske interesser. Ingen snakker sjøfuglens sak, ingen snakker havets sak, ingen snakker fjellets sak. Derfor satte jeg meg ut i naturen for å lytte. Etter en stund ble jeg en stein. Og til slutt ble jeg en sjøfugl. Altså, jeg *blir* jo selvfølgelig ikke en sjøfugl, men jeg opplever verden fra deres perspektiv.

Og dette med å snakke sjøfuglens sak, det tar hen helt bokstavelig.

Opp som en lundefugl

Vister har en kunstperformance der hun kler seg i et spesialdesignet lundefugl-kostyme. Ikledd nebb, vinger og fugleføtter spør hen menneskene hvem de er, hvor de lever, hvordan de har det. Og forteller om sine problemer.

Det slår særlig an hos barn.

En gang bestemte hen seg for å reise fra Oslo til Svolvær som lundefugl. Hen tok toget så langt det gikk, i kostymet sitt. Og når noen

«Når du trækker på bakken, trækker du på deg selv»

ELIN VISTER

spurte hva hen holdt på med, svarte hen «arr-uh». Så fortalte hen om livet i fugleffjellet og om problemene hen opplever der, og spurte medpassasjerene sine om de også legger egg, om de også hekker.

Det gikk bra, helt til det ble buss-for-tog et sted mellom Oslo og Trondheim. Det ble for trangt for en med nebb, svømmeføtter, vinger og fjær, og kostymet endte i bagen.

– Det må ikke bli for alvorlig det hele, det er så store ting, da stenger folk av. Det blir morsomt når jeg er en lundefugl. Og så er det ikke forskjell på han- og hunnkjønn hos lundefuglen. Det var viktig for meg.

Inne på Røst er det ikke alle som setter pris på innflytteren. Nede ved

brygghotellet kan man få høre at Elin Vister er sprø og at det dyrkes cannabis i det blå huset.

Vister bare ler av det.

– Jeg røyker ikke engang! Jeg har masse svarte søppelsekker i kjelleren, men det er bare fordi det ikke er plastsortering på Røst. Jeg skal ta det med på ferja til Bodø.

Klimasorgen

Hen hadde en uro i kroppen da hun bodde i Oslo, en angst som ikke ville gi slipp.

Hen har forsøkt å snakke med en psykolog om klimasorg.

– Jeg spurte, hvordan skal jeg klare å leve i en voldelig verden? Hvordan skal jeg klare å leve i en verden der vi spiser hverandre?

Det klarte ikke psykologen helt å svare på, forteller hen og ler.

Skomvær blir bare større og større, i takt med at hen lærer den bedre å kjenne, forteller kunstneren, mens hen viser rundt.

Hen finner et fugleegg, og et annet sted en liten prikkete fugleunge i en sprekk.

Hen stiller seg mange vanskelige spørsmål.

– Hva er det filosofiske grunnlaget

for den vestlige verden? Hvorfor opererer vi med et hierarki der menneskene har større verdi enn de andre dyra? Hvordan preger det oss å leve i en dominerende kultur? Hvorfor setter vi oss selv over urfolk og over naturen?

Vister mener å ha funnet et svar ved å lese filosofi og idéhistorie. Hen mener at vi mennesker har blitt deprimerte og angstfulle som en konsekvens av et kapitalistisk samfunn hvor følelser har måttet vike for fornuft, og hvor vi har presset gjennom et kunstig skille mellom kropp og sjel og mellom mennesket og naturen.

Hen har fått det bedre etter at hen tillot seg selv å føle sorg for naturtap.

I disse dager sitter hen på rommet sitt ute på Skomvær fyr og prøver å lære seg lulesamisk, som del av et kunstprosjekt om samiske stedsnavn og kulturminner som er forsvunnet, som har blitt glemt.

– Det er et språk som relaterer til landskapet og naturen på en måte som passer bedre til sjelen min. I det samiske kan vi lære mye. Når du trækker på bakken, trækker du på deg selv. Vi er naturen.

livet@klassekampen.no